

Motion till riksdagen 2010/11:So582

av Eva Olofsson m.fl. (V)

Rättvis vård för transsexuella

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall som innebär att kravet på att sökanden ska vara steriliserad tas bort.
2. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall som innebär att det uttryckligen blir tillåtet för transsexuella att spara könsceller för eventuell framtida assisterad befruktning.
3. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall som innebär att kravet på att sökanden inte får vara gift eller registrerad partner tas bort.
4. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall som innebär att 18-årsgränsen för fastställande av könstillhörighet tas bort.
5. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall som innebär att kravet på att sökanden måste vara svensk medborgare tas bort.

2 Hälso- och sjukvård för transsexuella

En transsexuell person upplever sig tillhöra det motsatta könet och önskar därför korrigera den felaktiga kroppen genom hormonbehandling och/eller kirurgi. Transsexualism är en sjukdom och behandling ges inom den allmänna sjukförsäkringens ramar. Den enda verksamma behandlingen anses vara en medicinsk och kirurgisk könskorrigering (könsbytesoperation), vilket i Sverige också erbjuds tillsammans med ett byte av juridiskt kön. Under perioden

Fel! Okänt namn på

1972–2006 ansökte 590 personer om att få ändra könstillhörighet. Antalet sökande har ökat stadigt sedan lagen infördes.

För att få rätt till den kirurgiska delen av behandlingen krävs i dag enligt lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall att en ny juridisk könstillhörighet först fastslås. För att få denna nya könstillhörighet har Socialstyrelsens rättsliga råd som praxis att kräva ett läkarutlåtande av en psykiater som utrett patienten under en längre tid, i allmänhet kring två år. För de transsexuella patienter som behöver kirurgisk behandling krävs alltså först minst två års utredning inom psykiatrin.

I hälso- och sjukvårdslagen fastslås att alla ska ha rätt till hälso- och sjukvård på lika villkor. Det innebär att behoven hos den enskilde patienten är styrande för de insatser som ska ges, och att hinder för detta endast utgörs av begränsningar i det medicinska kunnandet, dvs. att bot eller lindring saknas. Vi anser att detta även måste gälla för transsexuella patienter.

Dessa och flera frågor om vården för transsexuella har nyligen utretts av Socialstyrelsen som i juni 2010 presenterade sina slutsatser i skriften ”Transsexuella och övriga personer med könsidentitetsstörningar – Rättsliga villkor för fastställelse av könstillhörighet samt vård stöd”. Vänsterpartiet välkomnar utredningen som ger stöd för kraven på en förändrad lagstiftning i dessa frågor.

2.1 Könstillhörighetslagen

Lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall reglerar hur ett byte av juridisk könstillhörighet går till för transsexuella och intersexuella personer. Intersexuella är de personer vars könstillhörighet inte omedelbart kan identifieras vid födseln. Lagen om fastställande av könstillhörighet reglerar under vilka förutsättningar könskorrigering operationer av yttre och inre genitalier får ske. Att ett juridiskt byte skett, eller att sannolika skäl föreligger för att det ska ske i och med operationen, är ett krav för att tillstånd till kirurgisk behandling ska ges av Socialstyrelsens rättsliga råd.

Hormonbehandling, som vanligen är en kompletterande behandling, regleras inte i lagen. Lagen reglerar inte heller operationer som icke är könskorrigering och andra behandlingar, såsom exempelvis struphuvudoperationer, epilering (hårborttagning) och röstträning. Lagen har i princip varit oförändrad sedan dess tillkomst 1972 och är på många områden otillräcklig och otidsenlig.

Vänsterpartiet tog tillsammans med den socialdemokratiska regeringen fram ett direktiv för översyn av lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall (dir. 2006:8). Utredningen (SOU 2007:16) presenterades i mars 2007. Alliansregeringen har dessvärre ännu inte presenterat något förslag till lagändring. I denna motion presenterar vi därför våra viktigaste förslag för att modernisera könstillhörighetslagen.

2.1.1 Kravet på sterilisering

I dag krävs att den som ansöker om ändrad könstillhörighet ska vara steriliserad eller på annat sätt sakna fortplantningsförmåga. Det är dock möjligt för en person att spara könsceller innan hon eller han får sin könstillhörighet ändrad. Därför skulle det vara teoretiskt möjligt att personen och hennes eller hans partner använder sig av de sparade könscellerna vid en assisterad befruktning. I dag hindrar dock Rättsliga rådets och förvaltningsdomstolarnas tolkning av steriliseringskravet denna möjlighet för en transsexuell person att bli förälder. För att uppfylla steriliseringskravet krävs alltså att den sökande inte har sparade könsceller som kan resultera i ett biologiskt barn (SOU 2007:16 s. 181). Vi anser att det är oacceptabelt att transsexuella och intersexuella berövas möjligheten att bli biologiska föräldrar på det sätt som sker i dag.

Utredningen föreslår att kravet på sterilisering ersätts med ett krav på borttagande av könskörtlarna för den person som vill ändra sin könstillhörighet. Detta trots att utredaren noterar att det torde vara mycket ovanligt att en transsexuell person vill behålla de könskörtlar som tillhör den gamla könstillhörigheten (SOU 2007:16 s. 183). Utredningen föreslår dock att det inte ska finnas något förbud mot att den som vill få könstillhörigheten ändrad har sparat sperma eller ägg i nedfryst skick för att eventuellt användas senare vid en assisterad befruktning. Vänsterpartiet anser att en förälders könstillhörighet och könsidentitet är fullständigt ovidkommande för förmågan att ta hand om ett barn. Därför är vi positiva till utredningens förslag om att transsexuella personer ska få spara könsceller. Dock anser vi att det nuvarande kravet på sterilisering inte ska ersättas med ett krav på att könskörtlarna måste avlägsnas.

Jämställdhetsombudsmannen (tidigare JämO, nu ersatt av DO) har för övrigt i sitt remissvar på Diskrimineringskommitténs förslag om ny diskrimineringslagstiftning anfört att steriliseringskravet i könstillhörighetslagen är könsdiskriminerande. Regeringen medger i propositionen (prop. 2007/08:95) att kravet kan uppfattas som könsdiskriminerande eftersom diskriminering av transsexuella är att anse som könsdiskriminering. Regeringen är dock inte beredd att ta ställning till frågan i propositionen utan hänvisar till Könstillhörighetsutredningens betänkande (SOU 2007:16).

Vänsterpartiet delar JämO:s synpunkter och anser att kravet på sterilisering i den nuvarande lagen är diskriminerande mot transsexuella. Vi anser även att Könstillhörighetsutredningens förslag om att införa ett krav på att könskörtlarna ska vara avlägsnade innan könstillhörigheten ändras är lika diskriminerande eftersom det i praktiken innebär tvångskastrering. Kravet på att könskörtlarna ska avlägsnas är även problematiskt för intersexuella personer. Eftersom ett avlägsnande av könskörtlarna är ett så omfattande ingrepp bör den enskilde själv få avgöra om hon eller han vill underkasta sig behandlingen. Regeringen bör därför lägga fram förslag till ändring i lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall som innebär att kravet på att sökanden ska vara steriliserad tas bort.

Regeringen bör även lägga fram förslag till ändring i lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall som innebär att det uttryckligen

Fel! Okänt namn på

blir tillåtet för transsexuella att spara könsceller för eventuell framtida assisterad befruktning.

2.1.2 Kravet på att sökanden ska vara ogift

Ett könsbyte bara kan bara beviljas den person som inte lever i äktenskap eller i partnerskap. Därför tvingas de som är gifta eller registrerade partner och som önskar genomföra ett könsbyte till skilsmässa. Detta är oacceptabelt. Vid tiden för lagens tillkomst var partnerskapslagen ännu inte ens påtänkt och inga andra länder hade infört möjlighet till juridiskt "könsbyte" för transsexuella och intersexuella. Attityderna mot den som avvek från könsnormerna var dessutom mycket annorlunda jämfört med i dag.

Utredningen föreslår att kravet på att sökanden ska vara ogift tas bort.

Regeringen bör återkomma med förslag till ändring i lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall som innebär att kravet på att sökanden inte får vara gift eller registrerad partner tas bort.

2.1.3 Åldersgräns för könsbyte

Enligt könstillhörighetslagen får fastställande av könstillhörighet för en person som är transsexuell endast meddelas om sökanden har fyllt 18 år. Detta innebär att någon könskorrigering operation inte kan utföras på en person som är under 18 år. Tillstånd får endast lämnas om det finns synnerliga skäl innan sökanden fyllt 23 år. Enligt uppgift gör dock Rättsliga rådet regelmässigt undantag från 23-årsgränsen (SOU 2007:16 s. 161). 18-årsgränsen innebär att unga transsexuella tvingas genomgå puberteten i en kropp som upplevs som fel och främmande. Utredning och hormonbehandling enligt hälso- och sjukvårdslagen kan dock påbörjas innan personen fyllt 18 år. Möjligheterna till en lyckad övergång till det önskade könet ökar kraftigt om personen slipper genomgå puberteten i sitt biologiska kön (SOU 2007:16 s. 164).

För en person som är man-till-kvinna-transsexuell (MTF) kan det innebära att hon slipper röstterapi, operationer av struphuvudet och plågsam epilering. För en kvinna-till-man-transsexuell (FTM) kan det innebära att bröstet inte utvecklas helt och att han därigenom eventuellt slipper genomgå mastektomi (borttagande av bröstet). Trots att utredaren är väl medveten om dessa fakta så har utredaren ändå valt att föreslå att den nuvarande 18-årsgränsen ska kvarstå.

Vänsterpartiet anser att åldersgränsen ska tas bort helt. Redan i dag görs alltid en omfattande utredning av varje patient och en bedömning i det enskilda fallet. Åldersgränsen fyller därför inget syfte.

Regeringen bör därför lägga fram förslag till ändring i lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall som innebär att 18-årsgränsen för fastställande av könstillhörighet tas bort.

2.1.4 Kravet på svenskt medborgarskap

I dag krävs att sökanden har svenskt medborgarskap för att tillstånd till ändrad könstillhörighet ska kunna meddelas. Motivet till denna reglering var oro

Fel! Okänt namn på

över hur en person som fått sin könstillhörighet ändrad i Sverige skulle bemötas i sitt hemland om hon eller han återvände dit. Vidare fanns farhågor att Sverige skulle tvingas ta emot ett stort antal utländska medborgare som ville ändra sin könstillhörighet om inte kravet infördes. Utredningen om ändrad könstillhörighet (SOU 2007:16 s. 206) poängterar att den medicinska delen av byte av könstillhörighet är en sjukvårdsfråga och därför styrd av reglerna om utländska medborgares rätt till sjukvård i Sverige. Utredningen föreslår att tillstånd till ändrad könstillhörighet fortsättningsvis ska kunna meddelas även till den utländska medborgare som är bosatt i landet. Bosättningsbegreppet ska tolkas som i socialförsäkringslagen, dvs. att personen måste kunna antas vistas i landet i minst ett år framöver. Vidare föreslår utredningen att hon eller han måste ha bott i Sverige under minst ett år i anslutning till att tillståndet utfärdas. Vänsterpartiet håller med utredaren om att det är dags att ta bort kravet på svenskt medborgarskap för att få tillstånd att ändra sin könstillhörighet.

Regeringen bör därför återkomma med förslag till ändring i lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall som innebär att kravet på att sökanden måste vara svensk medborgare tas bort.

Stockholm den 24 oktober 2010

Eva Olofsson (V)

Bengt Berg (V)

Amineh Kakabaveh (V)

Mia Sydow Mölleby (V)

Marianne Berg (V)

Lena Olsson (V)